

EĞİTİM KALİTESİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER VE KALİTELİ EĞİTİMİN ÜRETİME KATKISI

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ*

ÖZET

Eğitimde kaliteye ulaşmanın gerekli şartları yerine getirilmelidir. Kaliteli meslek, kaliteli hizmet ve kaliteli ürüne ulaşmanın temelinde eğitim kalitesi yatmaktadır. Kalite eğitimle başlar eğitimle biter.

SUMMARY

Necessities of reaching to good-quality of education must be performed. Quality of education lies under the base of good-quality profession and good-quality service and good quality product. The quality starts with education and is finished with it.

GİRİŞ

Dünya hızlı bir değişme ve yenilenme döneminden geçiyor. Bu hızlı gelişime kalite ve eğitime yeterli yatırımı yapanlar ayak uydurabiliyor. Bu dönem kaliteli üretim ve hizmetlerin, farklılaşan ve sürekli değişen tüketici tercihlerine nasıl endekslenebileceğinin dikkatle araştırıldığı bir dönem. Eğer insan kaynaklarımızı eğitim yoluyla planlı bir şekilde geliştirebilirsek, zaman içinde üretim ve hizmetlerdeki kalitenin kendiliğinden geliştiğini göreceğiz. Bunun için değişen dünyaya paralel eğitim reformu ile insan kalitesinin sürekli şekilde güvence altına alınması gereklidir. Eğitim olmadan kalite, kalite olmadan da üretim ve hizmetlerde bir fark meydana getirmek mümkün değildir.

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi ve Din Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı.

Fakat Türk eğitim sistemi hala üretim ve hizmetlerde kalite farklılığını ortaya koyacak bir dinamizmi yakalamış değil. Kalite, verimlilik ve mükemmeli arama anlayışını insanlarımıza okullarda kazandıramazsak dünyadaki kalite konusundaki değişim hızına nasıl ayak uydurabiliriz? Çağdaşlaşmaktan nasıl söz edebiliriz?

Diğer taraftan teknolojinin küçülttüğü dünyamızda insanlar, kaliteli ürün ve hizmetleri kolayca bularak alabilmektedir. Kalitesiz malın ve hizmetin yüzüne kim bakar? Bu sebeple kalitesiz mallar dünya pazarlarından, iyi eğitilmemiş kalitesiz insan gücü de iş pazarlarından hızla kovulmaya mahkûmdur. Bunun için tek çare eğitim yoluyla kaliteye ulaşmaktır. Ayrıca bir ülkenin kalkınmışlık düzeyinin inandırıcı kanıtı, ürettiği mal ve hizmetlerin kalitesidir.

Eğitim yoluyla insanlara kaliteli meslek, iş ve meslek ahlakı, üreticilik ve araştırmacılık ruhu, yeniliklere uyma ve kendini yenileme alışkanlığı gibi özellikler kazandırılmalıdır. Üretim ve hizmetlerin kaliteli olmasının temelinde eğitim kalitesi yattığına göre eğitimdeki bu kalite hangi yollardan temin edilebilir? Biz burada bu sorumuzun cevabını aramaya çalışacağız.

A- KALİTE NE DEMEKTİR?

Dünyada kalite yönünden ün yapmış Japonlar kaliteyi "sürekli iyileştirme" ya da Japonca deyiimiyle "kaizen" olarak tanımlamışlardır.¹ Bir mal veya hizmeti talep edenlerin beklentilerinin en üst düzeyde karşılanmasını hedefleyen kalite anlayışları² ile müşteri memnuniyetini ilke edindiklerinden sürekli iyileştirme çabası içindedirler.

Kalite, bir ürün veya hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır. Kalite, müşterinin tatminidir; ürün ve hizmetin ne kadar iyi olduğu konusundaki memnuniyettir. Kalite verimlilik; işlerini yapabilmek için gerekli eğitimden geçen, ihtiyaç duyduğu araç-gereç ve talimatlarla desteklenen personelden elde edilir. Kalite esnekliktir; talepleri karşılamak için değişmeyi göze almak ve bu konuda istekli olmaktır. Kalite etkili olmaktır; işleri çabuk ve doğru olarak yapmaktır. Kalite, bir programa uymak ve işleri zamanında yapmaktır. Kalite bir süreçtir, süregelen bir gelişmeyi kapsar. Kalite bir yatırımdır; çünkü uzun dönemde bir işi ilk defada doğru olarak yapmak, hatayı sonradan düzeltmekten daha

¹ Masaaki Imai, Kaizen: Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı, Brisa, 1994, s.2-3.

² Allen J. Sayle, Meeting ISO 9000 in a TQM World, British Library Cataloguing in Publication Data, Great Britain, 1991, p.99.

ucuzdur. Kalite, kusursuzluk arayışına sistemli bir yaklaşımdır.³ Kalite üretici ile tüketiciyi kucaklaştıran bir memnuniyettir. Kaliteyi yakalayan ülkeler ise dünya ticaret ve iş pazarlarının hakimidir.

1- KALİTENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Kalite ile ilgili ilk kayıtlar M.Ö. 2150 yılına kadar uzanır. Ünlü Hammurabi Kanunlarının 229. Maddesinde şu hükme yer verilmiştir: "Eğer bir inşaat ustası bir adama ev yapar ve yapılan ev yeterince sağlam olmayıp ev sahibinin üstüne çökerek ölümüne sebep olursa o inşaat ustasının başı uçurulur."

Fenikeliler de kalite konusunda oldukça etkili yaptırım yolları uygulamıştır. Fenikeli bir denetçi, kalite standartlarına bir aykırılık görüldüğünde bunun tekrarlanmasını önlemek için kusurlu mal imal edene suçun cinsine göre çeşitli cezalar verme yetkisine sahipti.

Türklerde kalite ve standart kavramları çok eski tarihlere dayanır. 1502 tarihinde II. Beyazıt Han tarafından çıkarılan Kanunname-i İhtisab-ı Bursa'da bugünkü anlamda boyama, ambalaj, standart ve kalite gibi esaslar ile ceza hükümlerine yer verilmiştir.

Kalitenin bir kavram olarak ortaya çıkması 19. Yüzyıla rastlar. Ancak bu dönemden sonradır ki üreticiler kalite bilinciyle, ürünlerine kendi markalarını vurmadan gurur duymaya başlamışlardır.⁴

2- EĞİTİM KALİTESİ NE DEMEKTİR?

Eğitim sürecinin en önemli boyutu eğitim kalitesidir. Eğitim kalitesi ise eğitime tabi tutulmuş kişilerin, kendi eğitimleri ile ilgili bilgi, beceri ve davranışlarıyla toplumun ihtiyaç ve isteklerine beklenen düzeyde ve derecede cevap verebilmeleri olgusudur.⁵

İyi eğitilmemiş, kaliteli meslek sahibi olmamış insan gücüyle kaliteli hizmet ve kaliteli mal üretmek mümkün müdür? Yetişmemiş bir teknik personelle hangi fabrikada kaliteli mal üretilebilir? İyi yetişmemiş bir sağlık personeli ile hangi kaliteli sağlık hizmeti sunulabilir? Buna benzer konularda misaller daha çoğaltılabilir. Bunun için günümüzde bütün dünya eğitimde kaliteyi yakalamak peşindedir. Çünkü eğitimde en iyi kaliteyi yakalayan millet kaliteli

³ TSE Halkla İlişkiler Müdürlüğü, TSE-EN-ISO 9000 Kalite Broşürü, Ankara, 1996, s.1.

⁴ TSE Halkla İlişkiler Müdürlüğü, a.g.e. s.3-4.

⁵ Sabahat Bayrak, "Eğitim ve Kalite İlişkisi", Türk Yurdu, c.17, sayı:123, s.40.

meslek adamını ve kaliteli meslek adamının ürettiği kaliteli ürün ve hizmetleri yakalamış demektir.⁶

Mümtaz Turhan'a göre eğitimin ana davaları, aynı zamanda Türkiye'nin kalkınmasının, ilerlemesinin, bugünkü medeniyet seviyesinde bir millet olmasının da esasa davalarıdır. Gerçekten bugün ileri, medeni bir ülke demek, gerçek bilime, bilim zihniyetini ve bunlarla donatılmış olarak yetişmiş insan gücüne sahip bir toplum demektir. Çünkü eğitim görünüşte hiçbir üretim faaliyetinde bulunmamasına rağmen, onun en önemli aracı, toplumdaki her sahanın, her kurumun temelini teşkil eden insan unsurunu yetiştirmektir. Bu nedenle Türkiye'nin kalkınması meselesi hangi cepheden bakılırsa bakılsın, hangi taraftan ele alınırsa alınsın bir eğitim davasından başka bir şey değildir.⁷ Eğitim davasının özü ise eğitimdeki kaliteyi yakalamaktır.

P.B. Grosby'e göre kaliteye menfi tesir eden faktörlerin başında gelen hatalar zincirinin %80'ininden fazlası yönetimden, %20'ye yakın bir kısmı da çalışanlardan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da ilk eğitilecek grup üst yönetim ve müdürlerdir. Sıfır hata planlaması yapılarak çalışanlara sıfır hata planını başarıya ulaştırmak için eğitim verilmelidir.⁸ Buna göre kaliteyi elde tutmak için okuldan soma da ihtiyaca göre sürekli eğitim verilmesi gerekmektedir. Burada yetişkin eğitimi de önem kazanmaktadır.

Aslında okul soması işyeri sorumluları ve çalışanları kaliteyi yakalayabilmek için devamlı eğitimi düşünmelidirler. Bunun için işyerleri eğitime önem vermelidirler. Yöneticilerin, çalışanların fikirlerine saygı duymaları ve kişisel gelişmeleri ile mesleki ilerlemelerini sağlamaları, her şeyin değişebileceğine, sürekli hiçbir şey olmadığına, yenilikleri öğrenmeleri gerektiğine tüm personeli inandırmaları gerekir. Başarıya götüren en önemli şeyin kalite olduğu ve bunu da eğitimle elde edebilecekleri bilincine varmalıdırlar.

Eğitim kalitesini elde etmek için eğitimciler sürekli yeni arayışlar içinde dirler. Eğitimde yeni felsefe ve yaklaşımlar ve bunların uygulanması eğitimcilerin kendilerini yargılayıcı bir kişi olarak görmekten çok destekleyici bir kişi olarak görmelerine; aktarıcı kişi olmaktan çok, yönlendirici ve kılavuz bir kişi olarak görmelerine; sınıf duvarları içinde soyutlanmış çalışanlardan çok, aileler, öğrenciler, yöneticiler, öğretmenler, işyerleri ve bütün toplumla birlikte çalışanlar olarak görmelerine yardım edecektir.⁹ Aşağıdaki Tablo-1,

⁶ Fahri Kayadibi, "Din ve Kalite", Diyanet Dergisi, Kasım 1997, sayı:83, s.16.

⁷ Nevin Güngör, Kültür-Eğitim-Dil üzerine Görüşleri ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Kültür Bakanlığı/1290, Ankara,1991, s.58.

⁸ TSE, a.g.e. s.4.

⁹ Servet Özdemir, "Eğitimde Kalite Ne Anlama Geliyor?" Türk Yurdu, c.17,Sayı:123,Ankara,1997, s.32.

eğitimde eski ve yeni yaklaşımların eğitim kurumuna bakışım çarpıcı bir biçimde özetlemektedir.¹⁰

Tablo-1: Eski ve Yeni Yaklaşımların Eğitim Kurumuna Bakışları

Eski Yaklaşımlar:	Yeni Yaklaşımlar:
Öğretmen Merkezli	Öğrenci Merkezli
Tek Kitap Üzerine Program Temelli	Yetişkin Hayatın Sorumlulukları Üzerine
Odaklaşmış	ve Tanımlanmış Yeterlikler
Tek Yönlü İletişim	Çift Yönlü İletişim
Ürün Temelli	Süreç Temelli
Okul Öğrencinin Öğrendiği Bir Yerdir	Okulda Herkes Birlikte Öğrenir
Öğretmen Öğrenciye Bilgi Aktarır	Öğretmen Öğrenciye Sorgulamayı Öğretir
Veliler, Eğitim ve Okuldan Anlamaz	Velilerin İşbirliği Esastır
Yarışmaya Dayalı	Birlikteliğe Dayalı

Gerçekten eğitim sistemi, içinde bulunduğumuz ulusal ve uluslar arası şartlar doğrultusunda, kişilerin sahip olmak istedikleri meslek ile ilgili bilgi, beceri ve niteliklerin yükselen düzeyini yakalayacak şekilde eğitim vermelidir. Aksi halde eğitilmiş cahillerle çevrili bir toplumda, karşılaştığı problemleri analiz edip çözümlenecek bilgi ve beceriden yoksun kişilerle, kalite, verimlilik ve etkinliği yakalamak mümkün değildir.¹¹ Öyleyse sorun çözücü bilgili ve becerikli kişilerin yetişmesi için kaliteli eğitime etki eden faktörleri burada biraz izah etmek gerekiyor.

3- TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ VE EĞİTİM

Toplam Kalite Yönetimi, özet bir anlatımla bir işletmede her işin bir defada hatasız/eksiksiz olarak –sıfır hata ile– yapılması ve müşterinin %100 tatmin edilmesidir. Toplam Kalite Yönetimi, sıfır hata ilkesini temel aldığı için hammadde aşamasında başlayan, işletmeye girdi sağlayan, yan sanayileri de kapsamına alan ve müşteri şikâyetleri ile birlikte satış soması hizmetleri de içeren bir süreç niteliğindedir.¹² Diğer bir anlatımla Toplam Kalite Yönetimi, kuruluşların kaynakların etkin ve verimli kullanılmasında, liderlik, katılımcılık, müşteri odaklılık, sürekli gelişme, sıfır hata ve sürekli eğitim ilkeleri ile etkili olmaktadır.¹³

¹⁰ Bonstingl, J. John, 1992, School of Quality. An Introduction to Total Quality Management in Education. Association for Supervision and Curriculum Development.

¹¹ Sabahat Bayrak, a.g.m. s.46.

¹² TSE, a.g.e. , s.7.

¹³ Hadi İstanbullu, Ayhan İstanbullu, "Mesleki Eğitimde Bir Yöntem Olarak Toplam Kalite Yönetimi Uygulaması", Mesleki ve Teknik Eğitim, MEB Yayını, Ankara, 1998, s.391.

Japon kalite uzmanı İshikawa "Kalite eğitimle başlar eğitimle biter" der. Toplam Kalite Yönetiminde eğitimin üst yönetimden alt düzeye kadar firmadaki bütün bireyleri kapsamaması gerekir. Kendilerini yenileyebilmeleri için çalışanları kendi isteği ile ilgili olarak eğitmek gerekir. Bilgi bireyin kendilerine güvenmesi ve firmanın ilerlemesine yönelik katkı potansiyellerini arttıracaktır.¹⁴ Toplam Kalite Yönetimi sistemine geçilebilmesi için firma mensuplarının davranışlarının değişmesi gerekir.¹⁵ Eğitimin amacı değişimi sağlamaktır. Toplam Kalite Yönetimine ilişkin eğitim kişileri farkına varma, anlama, tavır değiştirme sürecinden geçirecektir.¹⁶

Toplam Kalite Yönetiminde personelin sürekli eğitimi için eğitim programları gereklidir. Eğitim programları değişen koşullara göre de yenilenmelidir. "Eğitim programlarının yanında sorun çözme, bilgi, beceri ve deneyime sahip bir danışmanlık ortamına da ihtiyaç vardır."¹⁷

Kısaca Toplam Kalite Yönetiminde hedeflere ulaşmanın ve başarının temelinde eğitim yatmaktadır. Başlangıçtan sonuna kadar kalite yönetimi zincirinin esasını iyi eğitilmiş personel oluşturmaktadır. İşi doğru ve sağlam yapacak, hatayı ortaya çıkmadan önleyecek, ürünü sıfır hata ile üretecek eğitilmiş insandır.

B- KALİTELİ EĞİTİME ETKİ EDEN FAKTÖRLER NELERDİR?

Kaliteli eğitime olumlu ve olumsuz etki eden çok sayıda faktör vardır. Biz burada bunlardan önemli gördüğümüz bazılarını aktarmaya çalışacağız. Nitelikli insan gücü ve kaliteli ürüne ulaşmanın yolu eğitim kalitesine olumlu etki eden şartları yerine getirmeye bağlıdır.

1. NİTELİKLİ ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEK

Eğitimde başarının ve kalitenin baş aktörü öğretmendir. Verimlilik öğretmenin niteliği ile orantılıdır. Nitelikli öğretmen yetiştirmek kaliteyi yakalamak isteyen ülkelerin öncelikli işi haline gelmiştir.

Eğitim sistemini, mevcut veri patlamasını nitelikli bilgiye dönüştürerek denetleyecek, daha sonra bu birikimi insan kaynağı üzerinde profesyonel

¹⁴ Hadi İstanbullu, Ayhan İstanbullu , a.g.m.,s.395.

¹⁵ İsmail Elif, "Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi", Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yay. No:110, Bursa.1996, s.29.

¹⁶ George Stephen... Weimerskirch Arnold. "Total Quality Management", John Wiley & Sons, Inc, New York, 1994,p. 27-28.

¹⁷ Mithat Çoruh, "Toplam Kalite Felsefesinin Yüksek Öğretimde Uygulama Yaklaşımı", Şaika Dergisi, Ankara İş Adamları Der. Yay. Ankara, Ekim-1997, s.6.

tasarruflarda bulunarak fert ve toplum bazında bedeni, zihni ve kalbi davranışlara dönüştürecek etkinlik düzeyine taşıyan toplumlar; gerçekten bilgi ve iletişim toplumu niteliğine kavuşmuş ve kendini gerçekleştirme hedefini teminat altına almış sayılabilir. Çünkü ham insan kaynağını nitelikli kişiliklere dönüştürme becerisi; siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel başarının lokomotif konumundadır.¹⁸ Ham insan kaynağını nitelikli kişiliklere dönüştüren kişi ise öğretmendir. Yetenekleri açma işleminin adı eğitim, bunun profesyonel uzmanları ise öğretmenlerdir. Ayrıca eğitim, nispeten mekanik olan öğretim ve bilgi alış-verişinden ibaret bir süreç olmayıp öğretmenin model kişiliği ile öğrenci kişiliğinin etkileşimine dayalı karmaşık bir süreçtir. Öğrenci kişiliği ile öğretmen kişiliği arasında eğitim iletişimi çerçevesinde aynileşme söz konusudur.

Eğitimde kalite, verimlilik ve etkinlik profesyonel öğretmen kadrosunda, öğretmenlikte profesyonel meslek kalitesi ise bilimsel esaslara dayalı öğretmen yetiştirme modelinde düğümlenmektedir. Çünkü her alanda hizmet kalitesinin yükseltilmesi, mesleki kalitenin yükseltilmesine bağlıdır.¹⁹ Mesleki kişilik yapılanması ancak yetenek-yöntem uyumu çerçevesinde insana yönelecek sistematik eğitim etkileri ile gerçekleşebilir. Öğretmen yetiştirmede bu kabil etkilerin kaynağı, öğretmen yetiştirme amacıyla tasarlanmış bilimsel nitelikli "öğretmen yetiştirme programı"dır.²⁰ Ayrıca öğretmenlik araştırma ve öğrenme kültürüne ilaveten belirli hareketi, zihni ve kalbi becerilerin kompozisyonu niteliğinde bir davranış yapılanması gerektirmektedir.²¹

a. Genel Kültür:

Genel kültür, öğretmen meslek kişiliğinin temel harcıdır. Daha çok toplumsal değer sistemini aşlamayı amaçlayan, bu nedenle eğitimin siyasal, sosyal ve kültürel işlevleri ile bağlantılı olan genel kültür, gelecekte toplum hizmetine hazırlanan çeşitli uzmanlık dallarına ayrılmış yükseköğretim gençliğinin ortak enformasyon kaynağıdır. Çağdaş eğitim sistemleri, alt kademelerde toplulaştırılmış ama üniversite düzeyinde uzmanlaşma ve akademik işbölümünü yansıtan programlar uygulamaktadırlar. Uzmanlaşma, çağın hızla yaygınlaşan ayırıcı özelliğidir. Ama ölçüsü iyi ayarlanmadığı takdirde insanın

¹⁸ M. Ergün, Eğitim Felsefesi, Malatya, 1988, s.83-87.

¹⁹ Hasan Akgündüz, " Çağdaş Toplum, Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu", Türk Eğitim Sistemi ve Öğretmen, KSÜ Rektörlüğü Yayınları, No:28,K.Maraş, s.32

²⁰ H.A.Koçer, "Eğitim Reformları Açısından Öğretmen Yetiştirme Problemi", A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, c.6, sayı:1-4., 1974.

²¹ I.S. Lee and Reigeluth, C.M. : "Empowering Teachersfor New Roles in New Educational Systems", Edicational Tevnology, 1991, pp. 60-70.

dar bir alanda derinleşip diğer bilgi alanları ve hayatta günlük hayatla bağlantısının kopmasına yol açmaktadır.²² Bunun için genel kültür, esasen gerekli olan uzmanlaşmanın yol açtığı tahribatı aşmayı hedefleyen teorik araçtır. Bu teorik araç sayesinde uzmanın diğer bilgi alanları ve günlük hayat bakımından sosyalleşmesi mümkün olmaktadır. Böylece çeşitli bilgi alanları ve hayat arasında enformasyon geçişliliği, teorik-pratik dengesi ve beslemesi mümkün olabilmektedir.²³ Eğittiği çocukların velilerinin meslek çeşitlilikleri ve muhatap olduğu geniş kitle bakımından da öğretmenin genel kültür seviyesinin yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca genel kültürün öğrenci üzerindeki olumlu etkisi de büyüktür.

b. Alan Kültürü:

Eğitim kalitesine etki eden önemli hususlardan birisi de öğretmenin kendi meslek alanında kültürlü olmasıdır. Uzmanlaştığı mesleki öğretmenlik branşında bilgili ve kültürlü olması lazımdır. Çağımızda kırk ambar ansiklopedik insan olma modeli, yerini uzmanlık alanlarına bırakmıştır. Bu sebeple öğretmen kendi alanıyla ilgili kültür zenginliğine kavuşmuş olmalıdır. Bunun için çeşitli yükseköğretim programlarında ve öğretmen eğitimi programlarında branşlaşma ve akademik işbölümü zorunluluk haline gelmiştir. Bunun için öğretmen eğitimi programlarındaki alan kültürü, bu mesleğe özgü branşlaşma ve akademik işbölümünü yansıtır nitelikte bir bilgi kolundaki derslerden oluşmaktadır. Çünkü öğretmen alan kültürü konusunda iyi yetişmiş olmalıdır.

c. Öğretmenlik Meslek Kültürü:

Öğretmen eğitimi programlarında öğretmenin meslek kişiliğinin kökleri ve gövdesi genel kültür ve alan kültürü ile oluşmaktadır. Yalnız bu programlarda öncekilerden farklı olarak bilineni sistematik eğitim iletişimi ile başkalarıyla paylaşmaya ilişkin bilgi-beceri-değer kompozisyonu bir muhtevaya sahip eğitim bilimleri kültürü bulunmakta ve öğretmenlik davranışının inşası bu kültürle tamamlanmış olmaktadır. Öğretmenlik formasyonunu tam alamamış bir öğretmen öğrencinin ruh dünyasına nüfuz ederek kafasına gerekli bilgileri yerleştirmesi çok güçtür. Bunun için öğretmenin, psikoloji, sosyoloji, eğitim tarihi, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, ölçme-değerlendirme, eğitim metodları, eğitim programları, eğitim teknolojisi, psikolojik danışma ve rehberlik gibi pedagojik formasyon derslerini yeterince almış olması şarttır.

²² Hasan Akgündüz, a.g.m. s.33-34.

²³ M. Weber, The Theory of Social and Economic Organization, Oxford 1947, p. 380-383; Fatma Varış, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara, 1978, s.110-111.

Kısaca ideal, kültürlü, mesleğinde yeterli, araştırmacı ruhlu ve ahlaklı insan yetiştirmede öğretmen bir numaralı etken kişidir. Fakat bunun için önce öğretmenin kendisi iyi yetişmeli ve mali yönden tatmin edici ücret verilerek kendisini tamamen mesleğine vermesi sağlanmalıdır. Öğretmenin tek düşüncesi eğitim olmalıdır.

VII. beş yıllık kalkınma planında: "Öğretmenlik mesleği cazip bir meslek haline getirilmeye çalışılacak, öğretmen yetiştirme düzeni lisans sonrası eğitim akademileriyle mesleki eğitimleri verilmek üzere yeniden yapılandırılacaktır" denilmektedir. Ayrıca aym kalkınma planında "Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılacak, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır"²⁴ denilmektedir. Yetkililerin sorunları bilip planlara geçirmesi önemli bir aşama olmakla birlikte uygulanması daha önemlidir.

Öğretmenin kendini tamamen eğitime verebilmesi ve mesleği ile ilgili yayınları temin edebilmesi için yeterli bir ücret almalıdır. Aynı zamanda yeterli ücret öğretmenin toplumdaki sosyal statüsünü de korur. Geçim sıkıntısı nedeniyle ek işler peşinde koşan öğretmen mesleğine kendisini tamamen veremediği gibi toplumdaki saygınlığı da yitirir. Buna dayalı olarak zeki ve öğretmenliğe kabiliyetli meslek seçiminde öğretmenlik mesleğini tercih etmezler.

d. Hizmetiçi Eğitim:

Öğretmenin hizmet içi eğitimle eğitimdeki yeniliklere adaptasyonu ve defolu eğitim hatalarının düzeltilmesi son derece önemlidir. Eğitim hatalarının telafisi için yegane yol hizmet içi eğitimidir. Ama yanlış bir davranış doğru davranışla yeni amaçlara uygun eğitici ürünle değiştirmenin güclüğü, hizmet içi eğitimin etkinliğini sınırlamaktadır. Bu yöntem ancak standartlara uygun davranış donanımı üzerine değişen şartlara göre yeni davranışların ikamesi noktasında başarılı olabilmektedir.²⁵

Ayrıca öğretmen eğitimdeki yenilikleri takip etmelidir. Dünyada eğitim konusundaki yenilikler hizmet içi eğitimlerde öğretmene tanıtılmalı ve bu yeniliklere adaptasyonu sağlanmalıdır.

Ülkelerin öğretmen yetiştirme politikası ile uygulama arasında köprü görevi yapan öğretmen eğitimi programları ayrımlardaki bazı farklılıklara

²⁴ VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.29.

²⁵ Özcan Köknel, Kişilik, İstanbul, 1982, s.21-26.

rağmen başlıca üç boyutta yoğunlaşan derslerden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla genel kültür, alan kültürü ve öğretmenlik meslek bilgisidir.²⁶

2. OKULLARIN YETERLİLİK, FİZİKİ YAPISI VE DONANIMI

Nüfus artışı paralelinde okulların ihtiyacı karşılayacak sayıda olmayışı eğitimin kalitesi açısından bir dezavantajdır. Yetersiz okul ve yetersiz öğretmen sayısı çok kalabalık sınıfların oluşmasına ve dersin derste öğretilenmesi gibi kötü bir netice doğurmaktadır. Öğretmen dersi derste öğretir. Ama öğretebileceği sayıda öğrenci olduğu takdirde bunu başarabilir. Aksi takdirde kalabalık sınıflarda öğretme işi tam gerçekleşmediğinden kalite ve verim düşük olur. Bunun tek çözüm yolu mevcut binaları sabah, öğlen ve akşam tam kapasite ile münavebe usulü çalıştırmaktır. Gelişmiş ülkelerde dahi okul binaları akşamları yetişkin eğitime ayrılarak tam kapasite ile çalıştırılmaktadır. Fakat biz mevcut okul binalarını akşamları yetişkin eğitiminde dahi kullanmamaktayız. Oysa ki eğitim kalitesinin bir halkasını oluşturan yetişkin eğitimi dünyada geçerli olan sürekli eğitimin bir parçasıdır. Bunun için de öğretmenler yüksek ücretle tam gün çalıştırılabilir.

Eğitim verimliliğine okul binalarının mimarî tarzı, inşaat kalitesi, hijyenik durumu, fizikî mekân rahatlığı tesir etmektedir. Estetik görünümlü, geniş bahçeli, spor tesisli, havadar, sağlık şartlarına uygun her türlü gürültüden uzak okul binaları eğitim kalitesine olumlu tesir edecektir.

Diğer taraftan sınıflarda yeterli araç ve gereçlerin olması, laboratuvar donanımının olması eğitimde verimliliği artıracığı muhakkaktır.

Kaynak ve Finansman Yetersizliği:

Hangi sektöre ait olursa olsun bir sistemin hedeflerini gerçekleştirebilmesi ancak sağlıklı finans kaynakları ve uygun yatırımlarla mümkün olmaktadır. Kalkınma sancısı çeken ülkemizde, toplumun ihtiyaç duyduğu eğitimi sağlayacak kaynaklar yeterince karşılanamamaktadır. İstanbul Ticaret Odasının 1994'te yayınladığı bir rapora göre, Türkiye'de eğitim için kişi başına 74 dolar harcanırken, Japonya'da 950, İtalya'da 523, Yunanistan'da ise 106 dolar harcanmaktadır.

Ancak Türkiye'de eğitim için yapılan harcamaların, gerek genel bütçe içerisindeki oran, gerekse GSMH içindeki oran açısından az olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak bütçe kaynaklarının büyük bir kısmının eğiti-

²⁶ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, 1994, s.333.

min geliştirilmesinde bilimsel yöntemlere dayanılarak harcanmaması eğitimde verimlilik ve kalite düşüklüklerini gündeme getirmektedir. Bu durum 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı harcamalarının %84.8'inin personel giderlerine, %7.57'sinin yatırımlara harcanmasında da açıkça görülmektedir.²⁷ Eğitime bütçeden yeterli pay ayrılmasının yanında kaynakların da rasyonel kullanılması lazımdır.

Okulların yapımı, iç donanımının sağlanması eğitime katkıda bulunmak isteyen vatandaşlarca desteklenmeli, ayrıca mahalli idareler bu konudaki katkılarını artırmalıdır. Vatandaşlar okul yapımına ve katkısına teşvik edilmelidir.

Kalite ve verimlilikte yeterli derslik, yeterli nitelikli öğretmen ve yeterli eğitim araç-gereçlerinin olması şarttır.

3. EĞİTİM PROGRAMLARI VE METOTLARI AÇISINDAN

Günümüzde eğitim ve öğretim programlarının geliştirilmesine son derece önem verilmektedir. Öğretimin eğitimle sonuçlanabilmesi için iyi bir şekilde hazırlanmış programlara ve geliştirilmiş metotlara ihtiyaç vardır. İyi hazırlanmış programlar eğitim-öğretimde başarının temel unsurlarıdır. Eğitim ve öğretimde istenilen hedeflere ve kaliteye iyi hazırlanmış programlarla ulaşılabilir. Öyleyse iyi bir eğitim ve öğretim programında bulunması gereken özelliklere kısaca yer vermekte fayda vardır.

a. Eğitim Programı Milli Olmalıdır

Her millet, çocuğunu kendi değerleri içinde yoğurarak geleceğe hazırlamaya çalışır. Milletler varlığının korunmasında eğitimin değerini ve yerini çok iyi bildiğinden genç nesilleri tarihine, kültürüne ve kendi aslına yabancılaştıracak zararlı etkilere karşı büyük bir duyarlılıkla korumaya önem verir.²⁸ Bunun için Atatürk, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresinin açış konuşmasında milli eğitim programından bahsederken: "Toplumsal yapımızla hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilecek tüm etkilerden tamamen uzak, milli özelliklerimizle ve tarihimizle bağdaşabilen bir kültür kastediyorum" demiştir.²⁹

Gerçek bir eğitim programı, çocuklara milli birlik duygusu ve ideal

²⁷ Sabahat Bayrak, a.g.m. s.44.

²⁸ Fahri Kayadibi, Eğitim ve Öğretimin Kalkınmadaki Önemi, Diyanet Dergisi, Cilt:30, Sayı:3, Ankara, 1994, s.79

²⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.II, s.16-17.

vermelidir. Bu duygu ve ideal çocukta bir hamleci ruh meydana getirerek eğitim kalitesini artıracığı muhakkaktır. Bunun için eğitim ve öğretim programları milli kültüre uygun olmalı ve bulunduğu toplumun bünyesine, örf ve adetlerine ters düşmemelidir.

b. Eğitim Programı Bilimsel Olmalı ve Teknolojik Gelişmelerden İstifade Etmelidir

Devamlı değişen dünyada eğitim program ve metotları da yeniliklere uygun hazırlanmalıdır. Bilimin kural ve kanunlarına aykırı düşen bir eğitim programı kişileri istenilen hedefe ulaştıramaz ve çağdaş olmaktan uzak kalır. Teknolojik gelişmelere ayak uydurmalıdır.

c. Eğitim Programları Kişiyeye Faydasız ve Gereksiz Bilgilerden Arındırılmalıdır

Eğitim Programı kişinin yetiştirilmesinde bir hedef tayin etmiştir. Kişiyeye ne yapma istiyorsa o bilgileri verir. Kişinin hedeflenen yetişmesine katkıda bulunmayan lüzumsuz ve faydasız bilgiler, eğitim programlarından çıkarılır. Böylece öğrenciler, faydasız ve lüzumsuz bilgilerin hamalı yapılmamış olur. Bunun için Hz. Muhammed: "Allah'ım, fayda vermeyen bilgiden sana sığınırım"³⁰ demiştir.

d. Eğitim Programları Kalite ve Kalkınmayı Amaçlamalıdır

Her toplum kalkınmak ve sosyal refaha kavuşmak ister. Kalkınmak ve sosyal refaha kavuşmak ancak eğitimde kaliteyi yakalamakla olur. Bunun için eğitim programları kaliteyi hedefleyerek hazırlanmalıdır. Eğitim programları kaliteli eleman yetiştirmeyi amaçladığı takdirde üretimde kalite ve verim de artacaktır. Bunun için öğretim programları öğrencilerin kabiliyet ve kapasiteleri ölçüsünde mesleklerinde geliştirilmelerini, böylece istihdam alanlarına kaliteli eleman yetiştirmeyi amaçlarlar.³¹

e. Eğitim Programları Öğrencilerin Kabiliyet ve Kapasitelerine Uygun Olmalıdır

Öğrenciler, kabiliyet ve kapasitelerine göre sınıflandırılmalıdır. Öğretim programları gruplanan kabiliyetlere uygulanmak üzere hazırlanmalıdır.

³⁰ Sünen-i İbni Mace, c.1, s.92.

³¹ Mehmet Eröz, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İstanbul, 1982, s.198-199.

Böylece öğretim öğrencilerin kapasitelerine de uygun olacaktır. Kabiliyet, eğilim ve kapasitelere uygun yapılan eğitim ekonomik ve verimli olacaktır.

f. Eğitim Programları Uygulamaya Yönelik Olmalıdır

Eğitim programları hazırlanırken teorik bilgilerin pratik uygulamasının da yapılmasına imkân vermelidir. Uygulamasız eğitim verimsizdir; beceri kazandırmaz. Davramış ve beceriyi kazandırmaktan ve geliştirmekten uzak bir eğitim ezbercilikten başka bir işe yaramaz. 1 Mart 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açış konuşmasında Atatürk: "Memleket çocuklarına toplumsal ve ekonomik alanlarda etkin ve verimli kılabilmek için gerekli olan ön bilgileri vermede uygulamalı yöntem izlenmesi eğitim ve öğretimin ana kuralı olmalıdır. Orta öğretimde de eğitim ve öğretimin uygulamaya dayandırılması ilkesine uymak, kesin olarak gereklidir"³² diyerek uygulamalı eğitimin önemini açıkça vurgulamıştır.

g. Eğitim Programları Fırsat Eşitliğini Sağlayıcı Olmalıdır

Eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak toplumun her kesimini eğitim hizmetlerinden yararlandırmak, demokratik rejimlerin temel hedeflerinden birisidir.³³ Her fert, yeteneklerinin geliştirilmesine imkân sağlayacak bir eğitim düzeninden yararlanmalıdır. Eğitim görme sadece bir grubun, bir sınıfın hakkı olmamalı, batıdan doğuya, şehirden köye kadar bütün yurt kadim, erkeği, çiftçisi, hamalı ile her birey eğitimden payını almalıdır.³⁴ Fırsat eşitliğinden uzak bir eğitim sistem ve programı adaletli olmadığı gibi toplumun genelini kaliteli bir eğitime kavuşturması da zordur.

V11. Beş Yıllık kalkınma Plan Programında da eğitim programları ve eğitimde fırsat eşitliği konusu üzerinde durularak şöyle denilmektedir: "Eğitim Programları, öğretim yönetimi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir. Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılacak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır".³⁵

³² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.1, s.224.

³³ Coşkun Karagözoğlu, Atatürk'ün Eğitim Savaşı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.2, sayı:4, Ankara, 1985, s. 210.

³⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.II, s.225.

³⁵ VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.27.

4. EĞİTİM VE ÖĞRETİM YANLIŞ UYGULAMALARDAN KURTULMALIDIR

Eğitim ve öğretimde kemikleşmiş yanlış uygulamalar vardır. Kaliteye ulaşmak için bunlardan kurtulmalıdır. Bunların bazılarını burada belirterek çıkış ve çözüm yollarını izah etmeye çalışacağız.

a. Ezberciliğe Son Verilmelidir

Öğrencilere kitaptaki bilgileri sınıf geçmek için ezberciliğe mecbur etmek onları donuk, tütük, paslık, beceriksiz yapmaktan başka bir şey değildir. Ezbercilik öğrencinin muhakeme gücünü azaltır, sağlıklı düşünmeyi geliştirmez, serbest teşebbüs kabiliyetini köreltir ve hayatta başarısız olmanın yolunu açar. Bunun için öğrenciyi kendi başına muhakeme ederek, doğruları seçerek, araştırmaya alıştıranak öğrenmesine rehberlik edilmelidir. Ezber ile belleme aynı şey değildir. Çoğu zaman ezberleyen, ezberlediği konuyu kavrayamadığı ve öğrenemediği görülmüştür.

17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında toplanan I. Maarif Şûrasında devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel: "Öğretmen ders saatini takirle, talebe de kafasını kitapta veya notundaki yazılarla dolduruyor. Ekseriyetle öğretmen konferansçı, talebe de ezbercidir. Talebe sabahtan akşama kadar ders olarak kendisine anlatılan şeyleri dinliyor"³⁶ diyerek ezberci öğretimin olumsuzluğunu çok güzel ortaya koyuyor.

Öğrenciler hür ve bilimsel bir düşünce ile yetiştirilmelidir. Bilimsel düşünce öğrenciyi yalnızca bilgiyle donatan, ona bilgi yükleyen değil, bilgilenme sürecinde öğrenciyi-öğretmenin otoritesinden bağımsız kendi başına düşünmeye, eleştirmeye, yorumlamaya, yani okuduğunu, söyleneni anlamaya yönlendiren bir eğitimle gerçekleşir.³⁷

Ezberci öğretimden modern eğitim sistemleri hızla kaçmaktadırlar. Bu öğrenme tarzına eğitim programlarında da yer verilmemelidir. Öğrenciyi öğretmen rehberliği ile kendi başına öğrenme alışkanlığı kazandırılmalıdır.

b. Esas Amaç Sınav Değil Öğrenme Olmalıdır

Mevcut eğitim sistemleri sınavı öğrencinin önüne bir gayeymiş gibi getirip koymuştur. Bazı öğretmenlerin bunu öğrenciyeye esas hedefmiş gibi göstermeleri de yanlıştır. Öğrenci sınavı değil kendi hayatında kullanabileceği

³⁶ MEB. (1991). Birinci Maarif Şûrası. 17-29 Temmuz 1939. Tıpkı Basım. İstanbul, s.13.

³⁷ Şarâ Sayın, "Çağdaş Eğitimde Amaç ve Yöntem", Yaratıcı Toplum Yolunda Eğitim, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını, İstanbul, 1990.

faydalı bilgileri öğrenmeyi amaçlamalıdır. Eğer öğrenmeyi amaçlarsa sınavda da kendiliğinden başarılı olur. Öğrenci ye esas amacın öğrenme ve beceri kazanma olduğu öğretmenlerce aşılmalıdır. Müfredat programları da ezberciliği değil, öğrenmeyi hedeflemelidir.

c. Eğitim Öğretmen Merkezli Değil, Öğrenci Merkezli Olmalıdır

Dünyada eğitimde otoriteye itaati temel alan bir yaklaşım yerine, öğrenciyi merkeze alan bir zihniyet değişikliği yaşanmaktadır. Ancak Türkiye'deki hiçbir kesim eğitime bu şekilde yaklaşmamaktadır.³⁸

Türkiye'de geleneksel okul anlayışı otorite kaynaklı ve öğretmen-yönetici merkezlidir. Bu durum, bu anlayış içerisinde okutulan kitapları ve oluşturulan programları değişmez harfi harfine uyulması ve uygulanması gereken bağlayıcı ve baskıcı unsurlar haline getirmektedir. Bu şekilde eğitim anlayışıyla yetişen bireyler, her türlü orjinallik ve yenilikçilikten uzak, taklitçi ve takipçi bir birey haline gelmektedir. Çünkü düşünme mekanizmasını işletemeyen insan, fikir, düşünce, ahlak ve hayat konularındaki ölü standartları sessizce kabullenen, yorum yapamayan, eleştirmeyen, hayır diyemeyen tasdikçi; yapıcılık ve icatçılığa ulaşmayacağı için de tasdikçi bir şahsiyet olacaktır.³⁹ Öğretmen, öğrencilere kendi kendine araştırma tekniklerini öğretmeli ve araştırmacılık, yenilikçilik ruhunu sürekli aşılmalıdır. Araştırmacı ve yenilikçi olmaya alıştırmalıdır.

Eğitimden beklenen öğrencilere hür, bilimsel düşünceye sahip, olayları eş ve art zamanlı olarak inceleyen, görünen sebeplerin dışında da sebep-sonuç arayan bireyler haline getirmektir. Öğrenim sırasında öğretmenin söylediklerini yalnızca belleyen, sınavlarda bunları nakleden öğrenci hür ve bilimsel düşünme yetisini kazanamaz. Başkalarına itaat etmekten ve onların söylediklerini tekrarlamaktan ileriye gidemez Oysa eğitimde amaç öğrencinin yapmadıklarının altını çizip onu aşağılamak değil, yapabildiklerinin altını çizip onu cesaretlendirip şahsiyet haline getirmektir. Öğrenimi sürecinde kendisine "etken olma", konusunu irdeleme, sorgulama ve öğretmeniyle tartışma, diyaloga girme imkânı tanınmayan öğrenci, öğretmenin söylediklerinden bağımsız özgür düşünmeyi ve düşünce üretmeyi öğrenemeyecek, öğretmenin söylediklerini bir sismograf gibi belleğine yerleştirmekle yerleştirildiği için "edilgenliğe" itilecektir. (Sayın, 1990)⁴⁰

³⁸ Servet Özdemir, "Eğitimde Kalite Ne Anlama Geliyor?" Türk Yurdu, c.17, sayı:23, Ankara,1997, s.30.

³⁹ Necmettin Tozlu, Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler, Yüzüncü Yd Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 7, Van, 1992, s. 7-8.

⁴⁰ Servet Özdemir, a.g.m. Türk Yurdu, c.17, sayı:23, Ankara, 1997, s.30.

Türk eğitim sistemi ve okul anlayışı öğretmenin değil, öğrencinin aktif olduğu, öğrenme etkinliğinin ön planda tutulduğu öğrenen kurumlar haline gelmelidir. Çünkü daha iyiyi yapma, daha güzele ulaşma, kendi kendini yenileme, kaliteye özen gösterme ve sürekli öğrenme kaygısı olmayan birey ve kurumların bağlı olduğu sistem ve kullandığı yöntem ne olursa olsun, başarılı olması artık mümkün değildir.⁴¹

d. Eğitim Uygulamalı Olmalıdır

Öğrenilen şeyler uygulama sahasına geçirilemediği takdirde öğrenci beceri kazanamaz ve öğrendiğini unuttur gider. Bilhassa meslek eğitiminde öğrenilenlerin pratik sahadada uygulanması gereklidir. Aksi takdirde kişi adım taşıdığı mesleğinin cahili olur. Bunun için okulda öğretilenin uygulaması laboratuvarlarda ve işyerlerinde öğrenciye yaptırılmalıdır. Staj adı altında yapılan uygulamalara daha çok yer vermelidir.

e. Eğitimde Teknoloji Kullanılmalıdır

Bilgisayar, İnternet, bilgi erişim ve işleme araçları ve benzeri teknolojiler modern eğitimin vazgeçilmez araçları haline gelmiştir. Fakat eski alışkanlıkları teknolojik eğitim ile değiştirmek lazımdır. Öğrenmede teknolojiye kapıların açılması ezberi ve sınav amaçlı öğrenmeyi de önler. Teknolojinin amacı öğrenciye öğrenme hedeflerini vermek, onu kullanılan teknoloji ile bilgiye ulaştırmak ve öğrencinin bilgiyi işleyerek kendi ihtiyacı olan formlara dönüştürmesidir.

f. Öğrencinin İlgi Alanları Dikkate Alınarak Ders İşlenmelidir

Öğrencilerin ilgi alanlarına girmeyen konuları onlara öğretmeye zorlamak onları dersten usandırmak olur. Müfredat programları hazırlanırken de konulan bilgilere çocuk ve gençlerin ihtiyaç ve ilgi duyup duymayacağı düşünülmelidir. Her önüne gelen konuyu müfredat ve ders doldurmak için programlara konursa bunları öğrenci öğrenmek istemez. Derslerden usangaçlık duyar ve okuldan soğur. Zoraki öğrense de hayatta kullanmayacağından unuttur gider. Öğretmen ders anlatırken de verdiği bilgileri hayatla bağdaşır vaziyette anlatarak öğrencide ilgi uyandırmalıdır. Öğrenci "bu bilginin ne faydası var, bunu neden öğrenmeye mecbur bırakılıyorum?" şeklindeki bir düşünceye kapılmamalıdır. Ders kitapları da hayatla bağdaşık şekilde hazırlanmalıdır. Hayatla bağdaşık olmayan kitapları okumaya öğrenci ilgi duymaz.

⁴¹ Sabahat Bayrak, a.g.m. s. 45.

g. Velilerle İşbirliği

Eğitim sürecinde okul idaresi ve öğretmenler öğrencilerin eğitimleri konusunda sürekli işbirliği yapmalıdırlar. Öğrencinin okuldaki, evdeki ve çevredeki tutum ve davranışları, başarı grafiği, yönlendirme, kabiliyetlerinin tespiti, meslek seçimi ve tüm sorunları bu işbirliği ile ele alınmalıdır. Bu işbirliği başarıyı ve eğitimdeki kaliteyi yakalamada önemlidir. Bunun için okullar, " ana-baba okulları" adı altında velilere de eğitim vermektedirler. Bu metot herkesin birlikte öğrenmesi prensibine de uygundur.

h. Yeterli Rehberlik

Okullarda psikolojik rehberlik ve danışma birimleri yeterli değildir. Bu sebeple öğretmenin ve idarenin bu boşluğu doldurması lazımdır. Başarıya ve isabetli meslek seçimine iyi bir rehberlikle kavuşulabilir. Öğrenci sorunları tespit edilip çözümlenmelidir.

5. ÖMÜR BOYU EĞİTİM

Artık dünyada "hayat boyu eğitim" slogan haline getirilmiştir. Çünkü bir insanın sadece gençlik çağında öğrendiği bilgi ve becerilerle mesleğini hayatının sonuna kadar götürmesi mümkün değildir. Teknoloji o kadar hızlı değişiyor ki; bazı meslek alanlarında, bir yıl önceki bilgi yetersiz hale gelebiliyor. Bu hıza uyabilmek için ülkelerin öğrenme faaliyetlerini hayatları boyunca devam ettirmeleri gerekiyor. Nitekim 1960'lı yıllarda başlayan "hayat boyu eğitim kavramı" UNESCO'nun 1970 yılını "Eğitim Yılı" olarak kabul etmesiyle daha da önem kazanmış ve bu münasebetle hazırladığı tasarıda şu ilkeleri koymuştur.⁴²

- a. Dünya Sürekli bir gelişmenin içindedir.
- b. Eğitim Okulla bitmez, bütün hayat boyunca sürer
- c. Okullarda öğrenilen bilgiler bir süre sonra yetmemeye başlar.

Bunun için kişiye eğitim verilirken mesleğinde yenilikleri araştırma ruhu da verilmelidir.

Ömür boyu eğitim , Hz. Muhammed'in "Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz"⁴³ tavsiyesi ile daha o zamanlar dinde de yerini almıştır.

⁴² Yusuf Ekinci, Ahilik, (MEB Yayını), Ankara, 1991, s. 145.

⁴³ Tac Tercümesi, Şeyh Mensur Ali Nasır, Mısır, 1971, c. 1/65.

Değişen dünyamız, işbaşı ve hizmetiçi eğitimlerle hangi yaşta olursa olsun kişinin devamlı yenilenmesini gerektirmektedir. Bu sebeple günümüzde yetişkin eğitimi önem kazanmıştır. Ömür boyu eğitimlerle kendisini yenileyen toplumlar eğitimde kaliteyi yakalarlar.

6. EĞİTİM VE ÖĞRETİME TOPLUMDA ÜST DEĞER OLARAK YER VERİLMESİ

"İlim ve sanat kendine rağbet edilen toplumlarda gelişir". Diğer bir deyimle "Marifet iltifata tabidir." Bilim, teknoloji ve san'atı üst değer olarak gören ve buna göre eğitime önem veren toplumlar bu konulardaki verimlilik ve kaliteyi yakalamışlardır. Ancak ülkemizde eğitim ve öğretime hak ettiği değerin verildiği söylenemez.⁴⁴ Mehmet İzzet 1927'de "Fikir Hayatımızda Durgunluk Neden?" başlıklı makalesinde Türkiye'de fikir hayatında büyük bir durgunluğun bulunduğuna işaret eder ve şöyle der: "Gerek güzel sanatlar gerekse felsefe alanındaki kabileyetlerin şimdilik nadiren belirlenmesinin sebebini maddi şartlarda değil, sosyal ve siyasi şartlarda aramalıdır"⁴⁵ Öğrenme ve eğitim konularının toplumumuzda üst bir değer olarak yer almadığı bir gerçektir. Bunun bazı sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Ücretlerin eğitim ve liyakat durumuna göre ayarlanamayışı
- Kariyer ve eğitimin toplumda gerçek yerini bulamayışı
- Eğitilmiş insanın mesleklerine uygun şekilde istihdam edilemeyişi ve diplomalı işsizlerin çoğalması
- Eğitilen kişilerin mesleğinde toplumun beklentisine uygun kalitede yetişemeyişi

Eğer bir ailede ve sosyal grupta eğitim ve öğrenim bir alt değer olarak görülürse, öğrenci öğrenme konusunda istekli olmayacaktır.⁴⁶ Ne zaman eğitim bir Japonya örneğinde olduğu gibi bir üst değer olarak görülürse ve bilenle bilmeyenin sahip olduğu bilgi ölçüsünde değer kazandığı bir kitle sempatisi sağlamrsa, okullar ve öğrenim yapma isteği o zaman bir cazibe merkezi haline gelecektir.⁴⁷

44 Sabahat Bayrak, a.g.m. s.44.

45 Nevin Güngör, a.g.e., s.85.

46 Vehbi Çelik, "Örgütsel Değişme ve Geleceğin Okulu", Yeni Türkiye ... s.30

47 Sabahat Bayrak, a.g.m., s.44.

7. EĞİTİM-İNSANGÜCÜ-İSTİHDAM İLİŞKİSİ KURULMALIDIR

Türkiye'de gerek meslek okullarına ve gerekse üniversiteye öğrenci alımında toplumun mesleklere olan istihdam ihtiyacı göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu ise mezuniyetinden sonra iş sahası bulamayan diplomalı işsizlerin çoğalmasına neden olmaktadır. Bu aynı zamanda eğitime yapılan yüksek miktardaki harcamaların da israfı demektir. Hangi sahada ne kadar meslek elemanına ihtiyaç olduğu tespit edilerek ihtiyaca uygun sayıda meslek branşlarına öğrenci alınmalıdır. İstihdam ihtiyacına göre öğrenci alımı öğrencilerin büyük çoğunluğunun ara insan gücü yetiştiren meslek okullarına ve meslek yüksek okullarına dağılımı sağlayacağından üniversite önündeki yığıntıyı da önlemiş olacaktır.⁴⁸ VI. Beş Yıllık Kalkınma Planının Ülke ve Politikalar kısmında: "Eğitim Sisteminin bütününe kapsayan bir eğitim insan gücü planlaması sistemi kurulacak" denmiştir. (s.294) Gene V. Beş Yıllık Kalkınma Planında mesleki ve teknik eğitim için: "Madde 546. V. Plan döneminde örgün ve yaygın mesleki ve teknik liseler, yüksek öğretim önünde yığılmayı önlemek, ihtiyaç duyulan insan gücünü yetiştirmek, çalışma hayatına kısa yoldan atılmayı sağlamak için genel liselere tercih edilen öğretim türü olacaktır. Bu sebeple, Beşinci Plan döneminde liselerde amaç kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki ara insan gücünü, diğer bir ifadeyle, nitelikli işçi, usta ve teknisyeni yetiştirmek, gençleri hayata ve yüksek öğrenime hazırlamak için gerekli program ve yapı değişikliğini gerçekleştirmektir" şeklinde ifade edilmiştir. Böylece eğitim-insan gücü-istihdam ilişkisi kurularak üniversite önündeki yığıntının önlenmesi amaçlanmıştır.

"Çocuk doğduğunda nüfus cüzdanı, eğitime başladığında gelişim dosyası, mezuniyet soması vergi numarası verilmesi, bütün eğitim kademelerinde bağlı not sistemine geçilmesi, öğrenci ve velisi ortaöğretimi bitirmeden üniversiteye girip giremeyeceği konusunda bir fikre sahip olabilmesi için ortaöğretimde ülke genelinde olgunlaşma sınavlarının yapılması, ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi, eğitim-istihdam-üretim dengesi devlet politikası olması"⁴⁹ üniversite önündeki yığıntıya ve uygun istihdama çözüm olabilir ve eğitim kalitesini yükseltebilir.

Meslek standartlarının geliştirerek yürürlüğe konması, toplumun hangi niteliklerdeki mesleklere ihtiyaç duyduğunun ve bu ihtiyacın karşılanması da önemlidir.

⁴⁸ Fahri Kayadibi, " Üniversite Önündeki Yığılmanın Nedenleri ve Çözümleri", Yeşil Bahçecik Dergisi, Yıl:2, Sayı:8, Aralık 1995, s.28.

⁴⁹ İbrahim Kadı, Mustafa Balcı, Metin Çelik, "Üniversite Önündeki Yığılma ve Nedenleri" , Mesleki ve Teknik Eğitim (MEB Yayınları) , Ankara,1998, s.33.

Okul-Sanayi-İşyeri İşbirliği:

Eğitim-İnsangücü-istihdam ilişkisinin sağlıklı bir dengede olabilmesi için okullarla işyerlerinin işbirliği yapması şarttır. Sanayinin ve işyerlerinin hangi çeşit ve hangi standartlarda meslek mensuplarına ihtiyacı olduğunu okulların işyerlerinden tespit etmesi ve ona göre, ihtiyaç ölçülerinde okullarda elemanları yetiştirmesi lazımdır. Uygulamalı eğitimin işyerlerinde yapılabilmesi için de bu işbirliğinin yapılması şarttır.

Ülkemizde meslek eğitiminin sanayi ve işyerlerinden kopuk ve içe dönük olarak düzenlendiği ve ihtiyacı cevaplayacak ölçüde çeşidinin artırılmadığı da bir gerçektir. Diğer taraftan sanayi ve endüstriyel alanda eğitim veren teknik okulların sayı ve nitelikleri endüstrinin yoğun olduğu bölgelerde yetersiz olduğu da bir gerçektir. Bu gerçekler ise işbirliğini daha çok gerektirmektedir.

8. KABİLİYET VE YETENEKLERE UYGUN YÖNELTME VE YÖNLENDİRME

Meslek seçiminin kabiliyet ve yeteneklere uygun olması başarı, verimlilik ve kaliteyi artırır. Kabiliyet ve yeteneğine uygun meslek seçimi yapamamış kişilerin sevmedikleri mesleklerin eğitimini alması insangücü israfı olduğu kadar eğitimde başarısızlığa, kalitesizliğe ve mezuniyetten soma da kendi mesleğinde çalışmama gibi kötü neticelere yol açar.

Meslek rehberliği küçük yaşlardan başlayan bir gelişme oluşumudur. Bu yapılmadığı takdirde, meslek seçme kararı çok gecikmiş yada rastgele yapılmış olabilir. Bu gerçekler ülkemizde mesleki rehberlik çalışmalarının ilk öğretimde başlatılmasını gündeme getirmiştir.⁵⁰ Fakat bunun için çocuğun doğuştan itibaren gelişimi takip edilmelidir. Rehberlik ve danışma birimleri yeterli hale getirilmelidir.

Çocuğun doğumundan itibaren bir gelişim dosyası tutulmalıdır. Bu dosyada çocuğun fiziki ve ruhi gelişimi, kabiliyetleri, yetenekleri, başarıları, eğilimleri, hangi mesleğe yatkın olduğu gibi hususları sürekli izlenerek tespitler belgeler halinde bulundurulmalıdır. Bu tespitlerde aile, okul ve sağlık kuruluşları işbirliği yapmalıdır. Dosyasında her eğitim çağındaki gelişim, davranış, başarı ve yetenek grafikleri açıkça yer almalıdır. Meslek seçimi öncesi bunlar değerlendirilmeli ve isabetli meslek seçimi yapılmalıdır.

⁵⁰ Abdullah Türkmen, Engin Traşoğlu, Ayla Gürdal, "İlköğretim Öğrencilerinin Mesleklere eğilimleri ve Yönlendirilmesi", Mesleki ve Teknik Eğitim, (MEB Yayını, Ankara, 1998, s.126.

Yükseköğretime geçişte öğrencinin toplam gelişiminin değerlendirmeye alınmaması, meslek standartlarının geliştirilmemiş veya uygulanmaya konmamış olması, ortaöğretimde genel liselerin ağırlıkta olması, mesleki ve teknik okulların alt yapı eksikliği ve mezunların iş piyasasının talebini karşılayamaması, Meslek Yüksek Okulu mezunlarının iş hayatındaki statülerinin belirsizliği, eğitim-insangücü-istihdam dengesinin kurulmamış olması, yükseköğretim öncesi yöneltme ve yönlendirme eksikliğidir.⁵¹

Bu konuda VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında da "Ortaöğretimden üniversiteye yönelme sürecini yeniden düzenleyebilmek, üniversite önündeki aşırı yığılmayı önlemek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insangücünü yetiştirebilmek amacıyla, yükseköğretim öncesinde ve ortaöğretim kademesinde yoğun şekilde faaliyet gösteren özel dershanelerin mesleki ve teknik eğitime yönelmeleri ve uygun olanların ortaöğretim ve yükseköğretim kurumu oluşturmaları desteklenecektir."⁵² denilmektedir. Bu konu tahakkuk ettiği takdirde okulda görülün derslerin aynısının dersanelerde bir yığın para karşılığı tekrarlanması israfından kurtulma yanında nüfusun okul ihtiyacı da karşılanmış olur.

Özürümlerinin Eğitimi:

Özürümler kabiliyet, yetenek ve özür durumlarına uygun özel eğitime tabi tutulmalıdır. Böylece onların insangücü değerlendirilmiş olacak ve meslek edinmiş olacaklarından iş bulma şanslarına da kavuşmuş olacaklardır. Özürümlerinin istihdamı ile üretici duruma getirilmeleri ve ekonomiye katkıda bulunmaları eğitimin bir neticesidir.

Eğitimde verimlilik ve kalite isabetli yönlendirmeler neticesinde kabiliyetler ve yeteneklere göre meslek seçimiyle kendiliğinden oluşacaktır.

9. ZAMANI İYİ KULLANMA ALIŞKANLIĞININ KAZANDIRILMASI

Zamanı iyi kullanmak, boş zamanları eğitici faaliyetlerle geçirmek, hobi alışkanlığın elde etmek eğitime önemli bir katkıdır. Zamanı faydalı işlerle değerlendirmek sürekli eğitim ve yetişkin eğitiminde de çok önemlidir. Boş zamanlarını okuyarak geçirmek, güzel sanatlarla uğraşmak, mesleki gelişimini sağlamak veya üretici faaliyetlerde bulunmak eğitim kalitesine en önemli

⁵¹ İbrahim Kadı, M.Balcı, M.Çetin, a.g.m. s.33

⁵² Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitim, MEB 16. Milli Eğitim Şûrası Dökümanı, Ankara-1998, s.53.

katkıdır. Zamanı iyi kullanmak gelişmişliğin de bir göstergesidir. Bunun için eğitim süreci içerisinde öğrencilere zamanı değerlendirme ve iyi kullanma alışkanlıkları aşılanmalı ve kazandırılmalıdır. Bu konuda öğretmen ve velilere önemli görevler düşmektedir.

10. ARAŞTIRICI, YENİLİKÇİ VE HAMLECİ RUH

Eğitim süreci içerisinde öğrencilere bilimsel araştırmacılık, mesleğinde yenilikler kazanma ve kendisini devamlı ilerlemeye iten hamlecı bir ruh veril-melidir. Bu hamlecı ruh ilerlemenin, eğitim, ürün ve hizmetlerde kaliteye ulaşmanın itici gücüdür. Aile, okul ve işyerleri eğitim süreci içerisinde çeşitli yöntemlerle bu ruhu kazandırmak durumundadır. Esasen tembellik tuzağından kurtularak çalışma zevkine ulaşmış kişiler bu ruhun sahibidirler. Onlar mesleklerinde devamlı ilerlemeyi, araştırarak bilimsel yenilikler getirmeyi kendilerine hedef tayin etmişlerdir. Çalışmadan, ilerlemeden, yenilikler getirmeden rahat edemezler. Fakat bu ruh ancak eğitim süreci içinde kişiye kazandırılabilir. Bu ruh, kalitenin sihirli iksiridir.

11. KAYNAK VE FINANSMAN SAĞLANMASI

Eğitimde istenilen kalite hedeflerine ulaşabilmek için gerekli finans kaynaklarının da sağlanması şarttır. Kalkınma sancıları çeken ülkemizde, toplumun ihtiyaç duyduğu kaliteli eğitimi sağlayacak kaynakların yeterince sağlanmadığı bir gerçektir. Kaynakların sağlanması için Devlet-Vatandaş-Sanayi-İşyerleri dayanışması şarttır. Bunun yanında bütün kaynaklar da iyi değerlendirilmelidir. Kaynakların rasyonel bir şekilde yerinde kullanılmasına itina gösterilmelidir.

Özel dersanelerin özel okullara dönüştürülerek eğitimin okullarda yapılmasının sağlanması hem okullaşma yönünden yeni bir kaynağın sağlanmasına hem de israfın önlenmesini sağlayacaktır. Okullarda işlenen derslerin bir tekrarını yapmak için harcanan para ve zaman israfı da ortadan kalkmış olacaktır. Dersler dersanelerde tekrara ihtiyaç duyulmayacak şekilde okullarda öğretilmelidir. Bu durum, öğrencilerin fiziki ve ruhi gelişimleri için ihtiyaçları olan tatillerini de kendilerine kazandırmış olacaktır. Öğrencilerin sağlıklı gelişimi ise eğitime ve insangücü olarak istihdama olumlu katkıdır.

Yeterli okul, yeterli teknolojik eğitim araç-gereçleriyle donatılmış dersane ve yeterli ücreti alan öğretmen şüphesiz eğitim kalitesine büyük etki yapar.

SONUÇ:

Günümüz dünyasında bir kalite yarışı mevcuttur. Bu yarış aynı zamanda tüketiciyi memnun etme yarışıdır. Ürün ve hizmetlerin en kaliteli şekilde sunulması söz konusu. Kaliteli ürünleri üreten topluluklar dünya ticaret pazarlarına, kaliteli insangücüne sahip ülkeler ise dünya iş pazarlarına hakim olmaktadır. Fakat kalitenin temelinde eğitim yatmaktadır. Japon kalite uzmanı Ishikava: "Kalite eğitimle başlar eğitimle biter" diyerek kalitenin bir eğitim işi olduğunu açıkça belirtir. Toptan kalite yönetimi zincirinin sağlamlığı baştan sonuna kadar personele verilecek iyi eğitimle endekslidir. İyi eğitim kaliteyi, kötü eğitim kalitesizliği doğurur.

Ürün ve hizmetlerde kaliteyi yakalamak eğitimde kaliteyi yakalamakla mümkündür. Kaliteli eğitim ise gerekli şartların yerine getirilmesi ve alt yapısının iyi hazırlanmasına bağlıdır. Eğitimin kaliteye ulaşması için başta öğretmenlerin nitelikli profesyonel olarak yetişmesi gereklidir. Hizmetiçi eğitimlerle öğretmen dünyadaki eğitim yeniliklerini sürekli öğrenmeli, yeterli ücretle eğitime kendini tamamen verebilmeli ve eğitimdeki literatürü takip edebilmelidir. Okulların ihtiyacı karşılayacak kapasitede ve iç donanımı yeterli olmalıdır. Çağın eğitim sistemlerine uygun, ihtiyaçları karşılayabilen, hayatla bağdaşık faydalı bilgileri öğrencilere sunabilen eğitim programları sürekli geliştirmelidir. Kitaplardan faydasız ve lüzumsuz bilgiler çıkarılmalıdır. Eğitimde ezbercilik yerine öğrenme, düşünme ve beceri kazanmaya, öğretmen merkezli yerine öğrenci merkezli olmaya özen göstermelidir. Eğitim teknolojisi ve yenilikler alınıp kullanılmalıdır. Öğrencilerin ilgi alanları, kabiliyet ve yeteneklerine göre meslek seçimleri yapılmalıdır. Yeterli rehberlik yapılmalıdır. Mesleklerinde uygulamalı eğitimle iyi yetişmelidirler. Kendilerine mesleklerinde araştırmacılık ve yenilikçilik ruhu eğitim süreci içinde verilmelidir. Eğitimin her safhasında okul veli işbirliği içinde olmalıdır. Eğitim-istihdam ilişkisi kurularak okullara işyerlerinde ihtiyacı karşılayacak tarzda öğrenci alınmalı ve böylece diplomalı işsizlik önlenmelidir. İnsangücü israf edilmemeli ve iyi kullanılmalıdır. Gençleri ara insan gücü yetiştiren meslek okullarına yönlendirerek üniversite önündeki yığıntı önlenmelidir. Okul-sanayi-işyerleri işbirliği yapılarak sanayinin ve işyerlerinin beklentilerine sayı ve nitelik bakımından cevap verebilecek elemanları yetiştirmek lazımdır. Toplumda eğitim bir üst değer olarak algılanmalı ve öğrenciler öğrenmeye istahlandırılmalıdır. Devamlı değişen dünya, kişilerin mesleklerinde yenilenmelerini gerektirdiğinden sürekli eğitim çağın gereğidir. Bunun için yetişkin eğitimi önem kazanmıştır. Sürekli eğitim zamanı iyi kullanma ihtiyacını da gerektirmiştir. Bu sebeple zamanı iyi kullanma alışkanlığı okullarda ve ailede kazandırıl-

malıdır. Okuma, araştırma, mesleki gelişme ve hobi sahibi olma zevki verilmelidir. Eğitim süreci içinde kişiye iş ve meslek ahlakı aşılanmalıdır. İşini ve mesleğini dürüst ve sağlam yapan insanlar, ürün ve hizmetlere kaliteyi aksettirirler. Eğitimin yeterli finans kaynakları da temin edilmelidir.

Bütün bu anlattıklarımızı ve buna benzer hususları yerine getirmek eğitimde kaliteyi doğuracak alt yapıyı kendiliğinden oluşturacaktır.